

Nebojša Randelović,

Nenad Živanović,

Danica Piršl

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja – Niš

ANTONIMIJA U TERMINOLOGIJI SPORTA

UVOD

Problematika savremene terminologije fizičke kulture, kao prakse, nauke, nastave i publicistike ima više aspekata: višeznačnost, prilagođenost internacionalnih termina gramatičkom sistemu jezika primaoca, pravopisnu korektnost...

Do neke standardizacije treba da se dođe kroz opis postojeće upotrebe termina, kroz njihovo proučavanje (sa upotrebne i jezičke strane) i kroz stručnu raspravu o eventualnom predlogu, koji bi se, u idealnom slučaju, mogao odnositi na tzv. službenu terminologiju (u nauci, nastavi i, delimično, u publicistici).

O nekim aspektima aktuelne problematike savremene terminologije fizičke kulture biće reči u daljem tekstu zasnovanom na istraživanju koje je sprovedeno sa ciljem da se utvrde neke osnovne karakteristike terminologije fizičke kulture.

Kao materijal za istraživanje poslužile su kako proste, tako i složene terminološke jedinice (opštenaučne, međugranske, uskostručne) dobijene metodom sistematskog odabira iz odgovarajućih stručnih knjiga posvećenih određenim sportskim igrama (košarka, odbojka, rukomet, fudbal). Razmatrani materijal sadrži 887 pojedinačnih reči i 3458 sintagmi iz oblasti razmatranih sportskih igara.

Istraživanje je bilo usmereno na sagledavanje postojećih termina koji su u upotrebi u analiziranom materijalu. Kao specijalni materijal istraživanja poslužili su termini uzeti iz odgovarajućih stručnih knjiga i udžbenika koji se koriste kao literatura za pripremanje ispita iz odgovarajućih sportskih igara na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja u Nišu (Joksimović, 1997); (Marković, 1997); (Jovanović - Golubović, i Jovanović, I. 2003); (Tomić, D., i Nejić, 2004);) Njihova značenja mogu da pomognu korisnicima da odrede odgovarajuće pojmove predstavljenog terminološkog polja. Analizi su bili podvrgnuti termini koji su sačinjeni iz jedne, dve i više komponenti. Opšti obim obuhvaćenog materijala čini preko 1000 strana teksta. Kao informacioni izvor za dobijanje neophodnih saznanja iz oblasti terminologije odgovarajuće stručne oblasti „sportske igre“, bila je korišćena različita stručna literatura.

Kada je u pitanju odnos reči i pojma sa aspekta uređivanja terminosistema, onda se posebna pažnja posvećuje pojavi koja je karakteristična za svaki jezik – pojavi jedno- i višeznačnih odnosa i veza znaka i onoga što označavamo, u takvim sistemskim odnosima u jeziku, kao što su: homonimija, polisemija, sinonimija, antonimija. Dok se u razgovornom jeziku ova svojstva znaka (reči) razmatraju kao nesporne vrednosti, dotle se u terminološkim sistemima ona ocenjuju kao nedostaci, pošto znakovni sistem terminologije treba da produkuje sistem predmetno-logičkih odnosa među pojmovima. Veza između znaka i označavanog pojma u jednom takvom sistemu bi trebalo da bude uzajmno jednoznačna: jedan označavani pojam – jedan znak i jedan znak – jedan ozna-

čavani pojam. Međutim, svaki terminosistem je podsistem književnog jezika, pa je zato terminima, kao i rečima opšte upotrebe, svojstvena asimetrija jezičkih znakova koja se ispoljava u sinonimiji, višeznačnosti, homonimiji i antonimiji

ANTONIMIJA TERMINA I NAČINI IZRAŽAVANJA ANTONIMIJE

Antonimi su reči suprotnog značenja. Osnova antonimije je postojanje kvalitativnog obeležja u značenju reči koje može da se povećava ili smanjuje i da dođe do suprotnosti. Antonimi se naročito upotrebljavaju u književnom jeziku za pokazivanje izrazitog kontrasta.

Antonimija je svojstvena terminologiji. Za naučno-tehničku terminologiju antonimija je čak bitnija nego za standardni jezik, jer se pri spoznaji predmeta i pojava pojavljuju i antonimske opozicije.

Suprotni pojmovi se u terminologiji mogu izraziti pomoću leksičkih i tvorbenih sredstava.

Za leksičku antonimiju je karakteristično suprotstavljanje dva termina ili dva terminoelementa koji su reči suprotne po smislu, npr. *slaba struja - jaka struja, istočna polulopta - zapadna polulopta* itd.

Zabeleženi primeri leksičke antonimije u ovom istraživanju su:

bacanje – hvatanje;
bacač – hvatač;
braniti – napadati;
zatvaranje – otvaranje;
individualni – ekipni (kolektivan);
napad – odbrana;
opružaći – pregibači;
ofanziva(n) – defanziva(n);
pobednik – poraženi;
pogodak – promašaj;
početni – završni;
početak – kraj;
senior(ski) – junior(ski);
start – cilj;

Leksička antonimija izražena kroz sintagme predstavljena je sledećim primerima:

individualna akcija - **kolektivna** akcija;
napadačka akcija - **odbrambena** akcija;
duga “alma” - **kratka** “alma”;
silazna “alma” - **uzlazna** “alma”;
ubacivanje lopte – **izbacivanje** lopte;
desni bek - **levi** bek;
zadnji bek - **prednji** bek;
izbeći blok-aut - **odigrati** blok-aut;
ekipa koja se brani - **igrač** koji se brani;
mala brzina - **velika** brzina;

povećanje brzine - **smanjenje** brzine;
duga vijača - **kratka** vijača;
napadanje gola - **odbrana** gola;
duge deonice - **kratke** deonice;
dizanje u **dugom** luku - dizanje u **kratkom** luku;
dizanje u **visokom** luku - dizanje u **niskom** luku;
gornji ekstremiteti - **donji** ekstremiteti;
potrošnja energije - **proizvodnja** energije;
kretanje **sa loptom** - kretanje **bez lopte**;
dugačak zalet - **kratak** zalet;
zona **napada** - zona **odbrane**;
zadnja zona - **prednja** zona;
igra u **napadu** - igra u **odbrani**;
igrač **napadajuće** ekipe - igrač **odbrambene** ekipe;
individualna **odbrana** - individualni **napad**;
kombinovana **odbrana** - kombinovani **napad**;
opšta kondicija - **specifična** kondicija;
kretanje protivničkih igrača - kretanje saigrača;
levo krilo - **desno** krilo;
visoka lepeza - **niska** lepeza;
linija **napada** - linija **odbrane**;
statička metoda - **dinamička** metoda;
gornja ivica mreže - **donja** ivica mreže;
napad sa «**čovekom više**» - napad sa «**čovekom manje**»;
završetak napada - **početak** napada;
veliko opterećenje - **malo** opterećenje;
povaljka **napred** - povaljka **nazad**;
aktivna pokretljivost - **pasivna** pokretljivost;
početni položaj - **krajnji** položaj;
duga vijača - **kratka** vijača;
priprema **napada** - priprema **odbrane**;
skok **u dubinu** - skok **uvis**;
smećiranje iz **velikog** luka - smećiranje iz **malog** luka;
smećiranje **iz zaleta** - smećiranje **iz mesta**;
opšta spretnost - **specifična** spretnost;
individualna taktika - **kolektivna** taktika;
taktika **napada** - taktika **odbrane**;
domaći teren - **gostujući** teren;
trčati **napred** - trčati **natrag**;
suprotni **gornji** ugao - suprotni **donji** ugao;
spoljašnji faktori - **unutrašnji** faktori;
mali fartlek - **veliki** fartlek;
aktivna fleksibilnost - **pasivna** fleksibilnost;

ženski čekić - **muški** čekić;

otvoreni čekić - **zatvoreni** čekić;

Tvorbena antonimija se izražava u suprotstavljanju dva termina ili terminoelementa obrazovanih sa suprotnim prefiksima, npr. *makromolekul-mikromolekul*, *makrohirurgija-mikrohirurgija* ili u suprotstavljanju termina sa prefiksom i termina bez prefiksa, npr. *jednakost-nejednakost*, *propaganda-antipropaganda* itd.

Zabeleženi primeri tvorbene antonimije u ovom istraživanju su:

aeroban – **anaeroban**;

agonist (čki) – **antagonist**(čki);

aktivnost – **neaktivnost**;

amater – **neamater**;

atrofija – **hipertrofija**;

doskok – **odskok** (odraz);

doskočiti – **odskočiti**;

efikasnost – **neefikasnost**;

zaklon – **pretklon**;

zakorak – **pretkorak**;

zaručenje – **predručenje**;

odručenje – **priručenje**;

naskočiti – **saskočiti**;

odnoženje – **prinoženje**;

oksidativan – **anoksidativan**;

prednoženje – **zanoženje**;

preciznost - **nepreciznost**;

pripremljenost – **nepripremljenost**;

pothvat – **nathvat**;

sportista – **nesportista**;

sportski – **nesportski**;

stabilnost – **nestabilnost**;

trenirani – **netrenirani**;

uigranost – **neuigranost**;

utreniranost – **neutreniranost**;

ciklički – **aciklički**;

Tvorbena antonimija izražena kroz sintagme predstavljena je sledećim primerima:

aerobna glikoliza; - **anaerobna** glikoliza;

sunožni **doskok**; - sunožni **odskok**;

indirektni udarac; - **direktni** udarac;

precizno dodavanje; - **neprecizno** dodavanje;

oksidativna energija; - **anoksidativna** energija;

upor **za rukama**; - upor **pred rukama**;

ZAKLJUČAK

Antonimi su u leksičkom sastavu najizrazitiji pokazatelj binarnih leksičko-semantičkih odnosa. Većina antonima označava krajnje tačke, ali deo antonima, naročito oni koji označavaju kakvoću, količinu, intenzitet, nalaze se na gradacijskoj skali na kojoj je više antonimnih parova, koji mogu biti više ili manje udaljeni, u zavisnosti od mesta na kome se na skali nalaze. U okviru ovog istraživanja zabeležen je neznatan broj parova pojedinačnih reči antonima (64). U okviru sintagmi broj antonimskih parova se znatno povećava jer se povećava i broj mogućih kombinacija u kojima pojedinačne reči mogu da grade antonimske odnose. Može se reći da je antonimija najčešće iskazana u okviru sintagmi. Opisni pridevi imaju veliku mogućnost iskazivanja stepena nekog svojstva. Gradualni termini ukazuju na različiti stepen ispoljavanja svojstva koje služi kao osnova za podelu.

Uvođenjem nauke u praksu fizičkog vaspitanja, sporta i rekreacije sve više raste i potreba za jasnom i jedinstvenom terminologijom u oblasti fizičke kulture. Različito terminološko i pojmovno označavanje pojava, procesa i stvari s kojima se susreću stručnjaci u oblasti fizičke kulture, ozbiljno otežava dijaloge i usaglašavanje stavova među njima.

Zbog svega rečenog, naporedo sa razvojem fizičke kulture neophodno je baviti se i proučavanjem načina korišćenja reči u fizičkoj kulturi, posebno stručnih reči koje predstavljaju terminologiju fizičke kulture.

REFERENCE

- Верещагин Е. М., и Костомаров В. Г. (1990). *Язык и культура*. М. Вујаклија, М. (1954). *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Просвета.
- Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. (1987). *Лингвистические основы учения о терминах*. – М.: Высшая школа.
- Živanović, N. (2000). *Prilog epistemologiji fizičke kulture*. Panoptikum, Niš.
- Živanović, N. (1982). Jedinstvena stručna i jezička terminologija condicio sine qua non. *Fizička kultura*. br. 4, 350-351.
- Živanović, N. (1997). Terminological dilemmas of the profession. *FACTA UNIVERSITATIS series PHYSICAL EDUCATION*. Vol. 1- (No 4),. 7-13.
- Živanović, N. (1998). O govoru struke. *VII međunarodni simpozijum FIS KOMUNIKACIJE u fizičkom vaspitanju, sportu i rekreaciji*.14
- Janković, M., Stojković, V., i Janković, R. (1997). *Reči i izrazi u fudbalu*. Београд: Фудбалски савез Југославије.
- Jovanović - Golubović, D., i Jovanović, I. (2003). *Antropološke osnove košarke*. Niš: Grafika Galeb.
- Joksimović, S. (2002). *Teorija taktike i treninga u fudbalu*. Niš: Studentsko informativno izdavački centar.
- Klaić, B. (1988). *Rječnik stranih rječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Klajn, I. (2000). *Rečnik jezičkih nedoumica*, Београд: Српска школска књига.
- Klajn, I., i Šipka, I. (2007). *Veliki rečnik stranih reči i izraza*. Novi Sad: Prometej.

- Marković, S. (1997). *Rukomet – tehnika: praktikum*. Priština: SIA.
- Milić, M. i Sokić, R. (1998). Reči stranog porekla u sportskoj terminologiji u srpskom jeziku. *FACTA UNIVERSITATIS*. Vol.1- (No 5), 33-38.
- Prčić, T. (2002). Sinonimi u teoriji i praksi: isto ali ipak različito. *Jezik danas* 9: 14-20.
- Radić, S. (1984). *Naučno-tehnička terminologija*. Beograd: Centar za multidisciplinarne studije Univerziteta.
- Randelović, N. (2004). *Problematika fizičke kulture na primeru fudbala*. neobjavljen magistarski rad, Niš: Fakultet fizičke kulture.
- Randelović, N. (2001). Terminologija i njen značaj za fizičku kulturu. *FIS KOMUNIKACIJE 2001*, 224-227
- Randelović, N. (2001). Reči i njihov značaj za komunikaciju u fizičkoj kulturi. *FIS KOMUNIKACIJE 2001*. 203-204.
- Randelović, N. (2004). Potreba za unifikacijom terminologije u fizičkoj kulturi. Prvi srpski kongres pedagoga fizičke kulture i drugi evropski kongres FIEP. 122-125
- Randelović, N. (2005). Pojam sporta i sportske terminologije u srpskom jeziku. *SRPSKI SOKO*. br. 2, 42-44.
- Randelović, N. (2006). Strane reči u terminologiji fudbala u srpskom jeziku. *FIS KOMUNIKACIJE 2006*. 322.-326.
- Реформатский А.А. (1961). Что такое термин и терминология. // *Вопросы терминологии*: Материалы Всесоюзного терминологического совещания. М., Суперанская А. В., Подольская Н. В., и Васильева Н. В. (1989). *Общая терминология – вопросы теории*. Москва: “Наука”.
- Tomić, D., i Nejić, D. (2004). *Odbojka*. Niš: Grafika Galeb.
- Tošović, B. (1996). *Stilistika glagola. Stilistik der Verben*. Wuppertal: Lindendblatt.
- Fulgozi, K. (1995). *Rukomet – leksikon stručnih termina*. Zemun: „KUM“.
- (1977). *Enciklopedija fizičke kulture*. Zagreb: Jugoslovenski leksikografski zavod.
- (1960). *Pravopis srpskohrvatskog jezika*. Novi Sad – Zagreb: Matica srpska – Matica hrvatska.

SYNONYMY AND ANTONYMY IN TERMINOLOGY OF SPORT

The base of anatomy is exists of qualitative attribute in the meaning of words which might to increase or decrease and to come to the confrontation. Antonyms are especially in use in literal language for expressing of outstanding contrast. In technical science terminology antonymic is even more important then in standard language, because in recognizing of things and concepts antonymic opposition appears.

Keywords: sport, synonymy, antonymy